Година IV. София, 2 Августъ 1924 год. Брой 3 лева Брой 1.

Илиндень

Органъ на бившитѣ македоно-одрински революционери

АБОНАМЕНТЪ:
За България годишно 120 лв.
„ „ полугодишно 65 лв.
За странство . . . . . 200 лв.
За Америка . . . . . 2 долара

— УРЕЖДА РЕДАКЦИОНЕНЪ КОМИТЕТЪ — ИЗЛИЗА СЕДМИЧНО —
РЕДАКЦИЯ И АДМИНИРТРАЦИЯ НА УЛИЦА „ПРѢСЛАВЪ“ № 4 — СОФИЯ. ТЕЛЕФОНЪ 1932

Страни, които имать народни манифести като Илиндень 1903 год., не умирать: тия манифести стоятъ по-горѣ отъ договортѣ за миръ, отъ политическитѣ спекули, отъ търговията съ народитѣ.

Народи, които дават Илиндень, могатъ да дадатъ и вторъ.

НАР. БИБЛИОТЕКА-ТЪРНОВО
ДЕПОЗИТНИ
19 36 г. № 3547

Знамето, което се развѣваше...

(Спомени отъ 1903 год.)

То бѣ сѣкашъ „вчера, а цѣли 21 години се изминаха отъ тогава. И като си полисли човѣкъ, колко малко постигна нашиятъ героиченъ народъ отъ двѣтѣ страни на Вардара, въпрѣки безбройнитѣ скжпи жертви, които даде въ епичлата борба за своята политическа свобода, не може да не цѣни двойно повече онѣзи титанически усилия, които плеадата екзалтирани водачи и десеткитѣ хиляди храбри ратници за свещенното освободително дѣло проявиха въ неравната борба съ турския деспотизъмъ и съ радость се пожертвуваха за своя роденъ край.

Въ ония дни на патриотични възторзи, на пламенна жажда за свобода, на мистична готовность за подвизи и самопожертвуване, нѣмаше българска душа въ Македония, нѣмаше юноша, младежъ или зрѣлъ мжжъ, нѣмаше старецъ, или жена, които да не очакваха съ затаенъ дъхъ нѣкакво невиждано просвѣтление, нѣкакво таинствено откровение, нѣкакво неизпитано блаженство — възкресението на поробена, мжченическа, жива-заровена Македония — възкресение за новъ, свѣтълъ, пълнъ съ очарование животъ. . .

Има, наистина, нѣщо много интересно за психолога въ това колективно опиянение отъ луди надежди, отъ свърхземенъ екстазъ. Азъ лично непосрѣдствено съмъ изпиталъ вълшебната опойка на тази магична епидемия, която обхвана душитѣ като невидима стихия, като нѣкой неизвѣстенъ на химицитѣ опоителенъ газъ, пръснатъ въ атмосферата, и ги слѣ въ една колективна душа, понесена сѣкашъ отъ огромни, мощни крила къмъ нѣкакви непознати хоризонти, облѣни съ слънце, съ блаженство и плуващи въ тиха, небесна музика. . .

Тогава за пръвъ пжть изпитахъ, и то на дѣло, а не теоретически, що значи да обичашъ своитѣ сънародници и да се чувствувашъ буквално като нераздѣлна клетка отъ единъ огроменъ живъ общественъ организъмъ. И тази връзка на личния ми животъ съ общенародния не само не ми тежеше, а ме изпълняше съ гордость и трепетенъ възторгъ. . .

* * *

Бѣше прѣзъ пролѣтьта 1903 год. Изъ въздуха се носѣше меризма на барутъ. Горитѣ се бѣха разлистнали и подслоняха хиляди смѣли борци за родна свобода. Сраженията зачестиха. Потери отъ „Илява Табуръ“ постоянно заминаваха да гонятъ комити. Въ Битоля всичко младо кипѣше и чакаше съ нетърпение сждбоносния день на възстанието. Турцитѣ бѣха на щрекъ, усилено се упражняваха, и пѣхотни, и

кавалерийски, и артилерийски войски. Идеше часътъ на кървавата разплата. Младежтьта въ гимназиитѣ сѫщо се вълнуваше и трѣскаво слѣдѣваше развиващитѣ се събития и се готвѣше да влѣе силитѣ си въ общия порой на борбата. По-буднитѣ ученици отъ горнитѣ класове (почти всички) бѣхме организирани въ ученишки революционенъ кржжокъ и разпредѣлени на групи отъ по 15—20 души, ржководени отъ по единъ „десетникъ". Такива бѣха Петъръ Мърмевъ (1902 г.), Н. Тошевъ, Анд. Димитровъ (1902 год.), Георги Лукаровъ, Ар. Иовковъ, Кл. Николовъ и Борисъ Бацеловъ (1903 г.). Наредъ съ философско-научна самообразователна дѣйность кржжокътъ подготвяше своитѣ членове въ революционна насока и ги запознаваше съ елементарна похватность и опитность въ владѣене студено и топло оржжие, както и прѣдпазване отъ неприятелски огънь прѣзъ врѣме на сражение, като ги каляваше въ всички революционни добродѣтели — безстрашие и прѣданность къмъ дѣлото, рицарско отнасяне къмъ другари и врагове, къмъ беззащитни и побѣдени противници и др.

Азъ бѣхъ въ групата на Кл. Николовъ отъ Екши-Су. Прѣзъ врѣме на междучасията ние, седмокласницитѣ, се упражнявахме въ класъ съ пушка (струва ми се, гръцка система „Гра"), която щомъ издрънкаше втория звънецъ, криехме въ класъ подъ една дъска на пода, добрѣ замаскирана. (Така криехме въ пансионското помѣщение въ ученишкитѣ спални и хектографа, съ който ученици хектографираха в. „*Наоржжие*", разпространяванъ въ множ. екземпляри между революционнитѣ работници по села и градове). Освѣнъ истинската пушка имахме и дървена, досущъ подобна, но съ нея свободно си служехме, дори често я държехме подъ чиноветѣ, за да ни бѫде винаги подъ ржка; трѣбваше да се бързо и всѣки отъ насъ най-акуратно се простираше по прашния подъ на класната стая съ любознателностьта на прѣданъ борецъ. Тѣзи упражнения имаха и психологично възпитателно значение: тѣ подържаха неугасимо у насъ намѣрението да излѣземъ веднага слѣдъ свършване учебната година въ гората, като дори решихме да образуваме чета само отъ седмокласници. Това наше твърдо намѣрение се осуети. Г. П. Христовъ и др. отъ ржководителитѣ на окр. комитетъ ни разубѣдиха, като изтъкнаха мисълта, че трѣбва да пестимъ интелигентнитѣ сили: тѣ ще ни потрѣбатъ при втори и трети случаи. И безъ това борци се стичали на такива масси, че нѣмало дори мѣста споредъ плана за възстанието. И все пакъ по буйнитѣ отъ нашитѣ другари заминаха въ четитѣ: Георги Лукаровъ, Борисъ Бацеловъ, Констант. Георгиевъ, Арсени Иовковъ и Климентъ Николовъ и само послѣднитѣ двама избѣгнаха куршума, а първитѣ сложиха кости по незнайни долини . . .

* * *

Единъ хубавъ слънчевъ день, прѣзъ май, туку-що прѣди да ни разпуснатъ за матура — (да! ние държахме матура и пакъ мислѣхме за гората: покойнитѣ Лукаровъ и Бацеловъ, взеха дипломи съ пълно отличие) — когато г. К. Стояновъ (тогава директоръ на Битолската гимназия, а сега учитель при Соф. дух. семенария) прѣподаваше нѣщо по всеоб. история, или латински езикъ (не помня точно), вратата на класн. стая се отвори и отъ вънъ се показа младъ терористъ (касапче или обущарче на около 20 г.) съ фесъ на глава, облѣченъ съ шаечни потури и елекъ и се провикна повелително:

— Бързо да излѣзатъ Арсени Иовковъ и Драганъ Зуграфовъ!

Ржката ми машинално посѣгна подъ чина. Грабнахъ си феса и на въпроса на зачудения директоръ кждѣ бързамъ, отговорихъ отсечено: — Нѣщо по работа — и, безъ да чакамъ повече, се измъкнахъ най-добросъвѣстно отъ класната стая. Сѫщото стори и Арсени Иовковъ и мълчеливо, съ бързи крачки тръгнахме слѣдъ терориста.

Оказа се, че г. Анастасъ Лозанчевъ тогава прѣдседатель на Окр. комитетъ, ни повикалъ, за да ни възложи рисуване щабното революционно знаме на Битолския възстанически окржгъ. Въ двора на черквата „Св. Богородица" се издига двуетажно масивно здание — централното основно училище. Тамъ, въ първата стая отлѣво, дѣто всѣки петъченъ день покойниятъ дѣдо Григорий свикваше на заседание епархийския съвѣтъ, въ сѫщата тази стая тайно заседаваше прѣзъ цѣлото останало врѣме отъ годината Битолскиятъ революц. комитетъ и революционниятъ сѫдъ. Азъ не бѣзъ влизалъ въ тази стая въ врѣме на кипяща революционна работа и особено се зарадвахъ, като можахъ да видя съ очитѣ си онова, за което знаехъ отъ постоянни разговори съ революционери: надъ една маса наведенъ г. Ан. Лозанчевъ пишеше едно шифровано писмо. Въ стаята имаше повече отъ десеть души, които се движехъ, шушукаха нѣщо, даваха нареждания, изслушваха доклади отъ куриери, получаваха тайна поща, или приготвяха такава. Куриери носеха въ торби, или въ прѣстилкитѣ си патрони, револвери, ками и ги предаваха на специално натоварени съ тази работа хора, които ги криеха въ тайни скривалища подъ междеритѣ, на които безгрижно заседаваха слѣдния петъкъ нищо не подозиращитѣ чорбаджии. Впрочемъ, по младитѣ отъ тѣхъ всичко знаехъ, но ловко се прѣструваха, че хаберъ нѣматъ отъ нищо.

Въ една стая на горния етажъ намѣрихме основни учителки: *г-ца Фотина Петрова и непомня още коя.* Тѣ пъкъ щѣха да везатъ знамето, което щѣше да се развѣва на 20-й юлий въ щаба на възстаналия битолски окржгъ. Комитетскитѣ хора ни дадоха единъ листъ, на който бѣха написани имената на революционнитѣ околии, отъ които се състоеше Битол. револ. окржгъ. И ние трѣбваше да нарисуваме съ голѣми славянски букви, като тия отъ заглавието на вѣкъ „Илиндень" думитѣ „Свобода или смъртъ", а напрѣчно въ всѣка буква имената на районитѣ, именно *Битоля*", „*Охридъ*", „*Костуръ*", „*Крушово*", „*Кичево*", „*Прилѣпъ*", „*Леринъ*", „*Преспа*", „*Ресенъ*", „*Струга*", „*Дебъръ*", „*Демиръ-Хисаръ*" и т. н. Отъ другата страна нарисувахме думитѣ „Съ нами Б гъ" и „*II Макед.-Одрински револ. окржгъ*". Като изтълнихме, колкото можахме по-усърдно, възложената ни работа, прѣдадохме на учителкитѣ знамето, за да го извезатъ съ сърма и цвѣтна коприна.

Незабравими дни на героиченъ възторгъ, на вѣра въ тържеството на свещената идея!

29.VII 1924 г.

Г-ца Рада Червениванова

и

Г-нъ Илия Текелиевъ

ще се годятъ на 2 августъ

Кукушъ Дойранъ

Кържали